

УДК 336.1
JEL H26

УЗГОДЖЕННЯ ФІНАНСОВОЇ І СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗБУДОВИ СОЦІАЛЬНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІКИ

Онишко С. В.,

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансових ринків, Університет державної фіскальної служби України

- А** Стаття присвячена окремим аспектам розбудови соціально орієнтованої економіки. Підкреслюється необхідність розгляду цієї проблематики у тісному зв'язку з узгодженістю фінансової та соціальної політики. Наголошується, що вдосконалення фінансового забезпечення соціальних стандартів передбачає врахування досягнутого рівня економічного розвитку, проте методологічно значущою є діалектична єдність фінансових і соціальних відносин та оцінка такої єдності як універсального принципу. Втілення цього принципу окреслює той простір, у якому слід шукати потенціал та конкретні важелі й інструменти, що здатні змінити характер взаємозв'язків між окремими складовими державної політики на користь підвищення якості цільових установок кожної із них.
- Б** соціально орієнтована економіка, соціальна політика, фінансова політика, причинно-наслідкові зв'язки, соціальна поляризація, споживчі витрати.

СОГЛАСОВАНИЕ ФИНАНСОВОЙ И СОЦИАЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ КАК УСЛОВИЕ ПОСТРОЕНИЯ СОЦИАЛЬНО ОРИЕНТИРОВАННОЙ ЭКОНОМИКИ

Онышко С. В.,

доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансовых рынков, Университет государственной фискальной службы Украины

- А** Статья посвящена отдельным аспектам построения социально ориентированной экономики. Подчеркнута необходимость рассмотрения этой проблематики в тесной связи с согласованностью финансовой и социальной политики. Обращается внимание на то, что совершенствование финансового обеспечения социальных стандартов предусматривает учет достигнутого уровня экономического развития, но методологически значимым является диалектическое единство финансовых и социальных отношений и оценка такого единства как универсального принципа. Внедрение этого принципа очерчивает то пространство, в котором следует искать потенциал и конкретные рычаги и инструменты, которые способны изменить характер взаимосвязи между отдельными составляющими государственной политики в пользу повышения качества целевых установок каждой из них.
- Б** социально ориентированная экономика, социальная политика, финансовая политика, причинно-следственные связи, социальная поляризация, потребительские расходы.

HARMONIZATION OF FINANCIAL AND SOCIAL POLICY AS A PRECONDITION FOR BUILDING A SOCIALLY ORIENTED ECONOMY

Onyshko S. V.,

doctor of economic sciences, professor, head of financial markets department, University of the State Fiscal Service of Ukraine

- A** The article is devoted to different aspects of building a socially oriented economy. The need to address this issue in close connection with the coherence of financial and social policies was emphasized. It is noted that the improvement of the financial provision of social standards implies taking account of the level of economic development achieved, but the methodological significance is the dialectical unity of financial and social relations and the assessment of such unity as a universal principle. The implementation of this principle outlines the space in which the potential and specific levers and tools that can change the nature of interconnections between the individual components of the state policy in favor of improving the quality of targets of each of them are to be sought.
- B** socially oriented economy, social policy, financial policy, causal relationships, social polarization, consumer expenditures.

Постановка проблеми. Соціально орієнтована модель ринкової економіки визнана однією із найперспективніших моделей організації суспільних відносин, а соціалізація економіки є визначальною рисою економічних трансформацій, що відбуваються у сучасному світі.

В Україні актуалізація розбудови соціально орієнтованої економіки обумовлена тим, що внаслідок проведення превентивних ринкових реформ поряд із їх позитивним впливом на розв'язання сукупності соціально-економічних проблем одночасно спостерігається низка суперечностей, що негативно

позначаються на відносинах між державою, населенням і бізнесом у процесі їхньої взаємодії, здійснюючи негативний вплив й на протікання соціальних процесів. За оцінками експертів Світового банку, рівень бідності в Україні зріс із 3,3 % у 2014 році до 5,8 % у 2015 році, а рівень безробіття – з 7,2 % у 2013 році до 9,1 % на кінець 2015 року.

Усунення сформованих суперечностей тісно пов'язане з рівнем узгодженості соціальної та фінансової політики держави, адже саме через дію фінансового механізму, фінансових інструментів

та важелів з'являється можливість забезпечити надання соціальних благ та здійснювати соціальний захист широких верств населення для підтримки гідного рівня їхнього життя. У цьому контексті важливо зазначити соціальну сутність фінансів, що відстоювалася видатними західними вченими, серед яких Й. Шумпетер, Р. Майсгрев, Г. Хінрічс та інші [1, с. 601], та, зокрема, фіскальну соціологію, що як напрям фінансово-економічної науки була озвучена ще у 1985 році на 41-му конгресі Міжнародного інституту державних фінансів, який відбувся у Мадриді. Головною метою об'єднання економічної та соціальної науки, за визначенням Ю. Пасічника, є об'єктивна необхідність пояснення складних суспільних процесів [2, с. 94].

Зважаючи, що значна пропозиція суспільних благ фінансується через бюджет, вагоме місце у забезпеченні соціального розвитку посідає саме бюджетна політика. Проте це жодним чином не применшує значущості і вагомості й інших складових фінансової політики, зокрема тих, що визначають політику у сферах розвитку людського потенціалу й соціального капіталу, пенсійного забезпечення, страхування тощо. Лише застаріла й неефективна система пенсійного забезпечення призводить до негативного тиску на національну економіку. Так, у 2015 році видатки Пенсійного фонду України склали 13,4 % ВВП, і практично в таких межах залишаються і в наступні роки.

Відтак актуалізуються питання пошуку нових моделей врівноваження соціальних та фінансових аспектів інтересів різних суб'єктів, зокрема в процесі формування фінансової і соціальної політики держави, що сформує реальну базу для збереження соціальної структури суспільства, зменшення кількості і руйнівного впливу конфліктів у суспільстві як запоруки його подальшого соціально орієнтованого розвитку. Потрібні зміни глибшого, сутнісного характеру, що ґрунтуються на багато в чому новій системі уявлень про фінансові та соціальні процеси та їх учасників під впливом об'єктивних чинників сучасності, що потребує продовження відповідних досліджень.

Звідси важливість забезпечення гнучкості державної фінансової і соціальної політики у їх взаємозв'язку та взаємозалежності й на міцній теоретико-методологічній основі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Багатогранність та багатоаспектність проблематики забезпечення соціально-економічного поступу на основі розбудови соціально орієнтованої моделі

ринкової економіки пояснює велику увагу багатьох науковців до її дослідження. Виділяються наукові розробки цієї проблеми зарубіжними науковцями, серед яких У. Беверидж, Ш. Бланкарт, Дж. М. Кейнс, Е. Ліндал, Т. Мальтус, В. Ойкен, В. Парето, А. Пігу, П. Самуельсон, Дж. Стігліц, Дж. Тобін, С. Фішер та інші. Результати їх досліджень характеризуються комплексністю та широтою підходів до фундаментальних основ формування і реалізації моделей розвитку людини та суспільства. Серед підсумків втілення цих результатів слід назвати, зокрема, розробку таких програмних документів, як: «Трансформація нашого світу: Порядок денний стійкого розвитку 2030», Програма ООН [3]; «Європа-2020: Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання», Європейська Комісія [4]; «Спільна перспектива світу у 2030 році і надалі: передтечі та драйвери», Стратегічний Форсайт-аналіз, НАТО [5]. За вагомістю перелічених документів однак очевидне й недостатнє врахування західними науковцями національної специфіки для розв'язання назрілих у нашому суспільстві проблем.

Значний внесок у розробку цієї проблематики також вітчизняних науковців, серед яких: В. Базилевич, Л. Баранник, В. Бодров, Т. Боголіб, С. Борисенко, І. Грановська, П. Єщенко, А. Колот, Е. Лібанова, Л. Лисяк, Н. Топішко, В. Тропіна, В. Федосов, І. Чугунов, А. Чухно. Предметом їх уваги стали особливості функціонування вітчизняної соціально-економічної системи на поточному етапі, розробка конструктивних пропозицій, спрямованих на соціально-економічний поступ України. Вагомість посилення соціальної орієнтації в управлінні різними системами стала предметом дослідження таких науковців, як В. Єременко [6], М. Кужелев [7], Н. Сімченко [8] та інших. Прикладом спільних результатів багатьох науковців стали такі фундаментальні розробки, як «Форсайт 2016. Форсайт та побудова стратегії соціально-економічного розвитку України на середньостроковому (до 2020 року) і довгостроковому (до 2030 року) трестових горизонтах [9]; «Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку» [10].

Проте перманентні зміни, що відбуваються внаслідок трансформаційних змін в національній економіці та суспільному житті, диктують потребу у деяких випадках переоцінки або поглиблення певних положень щодо соціально-економічного розвитку і чинників, що його забезпечують. Зокрема, це стосується недооцінки діалектики фінансової та соціальної політики, незважаючи на те, що в архітектоніці суспільної системи, представленої єдністю

економічної та соціальної систем, фінансова система постає їх об'єднуючим елементом.

Мета статті – з'ясувати можливості мінімізації джерел виникнення ризиків для розбудови соціально орієнтованої економіки в частині узгодження завдань та інструментарію фінансової і соціальної політики.

Викладення основного матеріалу. На сучасному етапі цивілізаційного розвитку вважається, що основними напрямками соціальної політики та однією з головних соціальних цілей є, по-перше, забезпечення соціальної безпеки людини і суспільства. Це насамперед забезпечення достатнього життєвого рівня населення, для оцінки якого фахівцями ООН використовується індекс розвитку людського потенціалу, який включає три компоненти: довголіття, доступ до знань і достойний рівень життя. По-друге, це – створення умов для реалізації соціального потенціалу людини [11, с. 64–66]. Не менш важливим є й те, що «основою соціальної політики має бути пошук балансу між особистою відповідальністю громадян за власні життя, здоров'я, соціально-економічне становище та саморозвиток і відповідальністю держави за рівень життя її громадян, надання їм можливостей для самореалізації» [12, с. 108]. Тобто, як зазначає Д. Мамаєв, соціалізація є двостороннім, різноспрямованим процесом між «... тим, хто здійснює соціалізацію, і тим, хто піддається соціалізації» [13, с. 413].

Про стан вирішення цих завдань в Україні можуть свідчити, зокрема, такі дані. У 2015 році рівень соціалізації ВВП, розрахований як частка зарплати до ВВП, становив лише 0,34, що на чверть менше показника середнього по країнах ОЕСР. Тут слід зазначити, що рівень соціалізації ВВП, розрахований як частка зарплати до ВВП та як частка зарплати і соціальних внесків наймачів до ВВП, був найвищим у 2010–2013 роках (у середньому 0,42 і 0,49 відповідно), період, який можна охарактеризувати як період стабілізації. Співвідносним є також період 2005–2009 років, що відзначався економічним розвитком, коли середні показники становили 0,38 і 0,49 відповідно. Тобто чітко простежується залежність здійснення соціальної політики від стану соціально-економічного розвитку в державі.

При цьому важливе врахування об'єктивних чинників, що стали невід'ємною ознакою сучасного соціально-економічного розвитку. Це значна турбулентність такого розвитку, переобтяження бюджету, зокрема, оборонними та військовими витратами (втрати лише від військових дій на Сході та

окупації Криму склали до 25 % ВВП); ускладнення демографічного характеру, пов'язані, зокрема, з наростаючою тенденцією старіння населення (прогнозується, що до 2020 року частка осіб працездатного віку становитиме менше половини населення України); глобальні виклики, що активізували потреби модернізації соціально-економічного розвитку й особливої уваги до розвитку людського капіталу як першооснови соціально-економічного поступу країни. На жаль, у 2016–2017 роках Україна посідала найнижчу позицію серед європейських країн за конкурентоспроможністю, що зумовлено зниженням наукоємності ВВП до 0,3 %, а в країнах ЄС – 2 % ВВП. Питома вага витрат на виконання наукових та науково-технічних робіт у ВВП в Україні у 2013–2016 роках ілюструє тенденцію до зменшення: у в 2015 році – 0,62 %, а в 2016 році – лише 0,51 % ВВП. Водночас існує думка, що інноваційна модель розвитку потребує витрат на фінансування науки не менше 2 % ВВП.

На соціальну поляризацію суспільства вказують дані про співвідношення найбагатших і найбідніших груп, яке в Україні складає 30:1, в той час як у країнах ЄС воно становить 5,7:1. При цьому специфічність моделі бідності в Україні вбачають у тому, що вона супроводжує й економічно активних громадян: 79 % бідних становлять домогосподарства, в яких проживає хоча б одна працююча особа [12, с. 45].

Не відображає соціально орієнтованих тенденцій й структура сукупного попиту в Україні: основу приватного споживання становлять харчові продукти, а також зростання частки витрат на оплату комунальних послуг. Середні доходи домогосподарств до їх середніх витрат у 2003–2015 роках не перевищували значення 1,27, а в середньому упродовж аналізованого періоду дорівнювали навіть 1,15.

В цілому глибину суспільних протиріч, рівня соціального неблагополуччя пропонують вимірювати «індексом соціального дискомфорту», розрахованим як сумарне значення рівня безробіття та інфляції. В Україні цей індекс у декілька разів перевищує значення, які склалися у розвинених країнах, та характеризує її економіку як соціально дефіцитну [14, с. 109–110], що вимагає серйозних адекватних кроків щодо виходу із такої ситуації.

Зміцнення соціальної спрямованості суспільних відносин – це результат функціональної та фінансової спроможності держави, а також їх інституційного забезпечення. Очевидно, що зазначені характеристики прямо чи опосередковано залежать від фінансової політики. Саме вона створює можливості, по-перше, для забезпечення

функціональності держави з точки зору сукупності функцій, які визначають її функціонування у взаємозв'язку із покладеними на неї завданнями, по-друге, для забезпечення потенціалу регулювання, що виявляється у збільшенні державних інвестицій у розвиток людського ресурсу, збереження рівня гідного соціального забезпечення тощо. В останньому випадку державна фінансова політика розглядається у діалектичному розвитку причинно-наслідкових зв'язків: розв'язуючи питання ефективності фінансової політики, держава одночасно вирішуватиме проблеми, пов'язані з недоліками у соціальній складовій розвитку. Такий зв'язок, на нашу думку, слід не лише віднести до універсальних принципів щодо фінансової та соціальної політики, а й поширити його дію також на зв'язки між іншими складовими соціально-економічного розвитку. При всій обґрунтованості такого розуміння, на жаль, слід констатувати його порушення. Достатньо поглянути і порівняти динаміку обсягів державних інвестицій з обсягами зростаючого державного боргу (рис. 1). Очевидно, що зростання державного боргу має корелювати із зростанням обсягів державних інвестицій у різні сфери суспільного життя, що не простежується в наведеній ілюстрації.

Причини хронічного відставання соціальної сфери також пояснюють тим, що її розвиток «... відірваний від економічного циклу і підпорядкований фазам політичного (виборного) циклу», а також тим, що хоча саме рівень економічного

розвитку визначає рівень добробуту, водночас останній (який формує потреби суспільства) зумовлює економічний розвиток. Тому важлива активізація зворотного впливу соціальних чинників на економічний розвиток, що визначає їх роль як чітких орієнтирів для прийняття «... політико-економічних рішень як тактичного, так і стратегічного характеру» [15, с. 55–56].

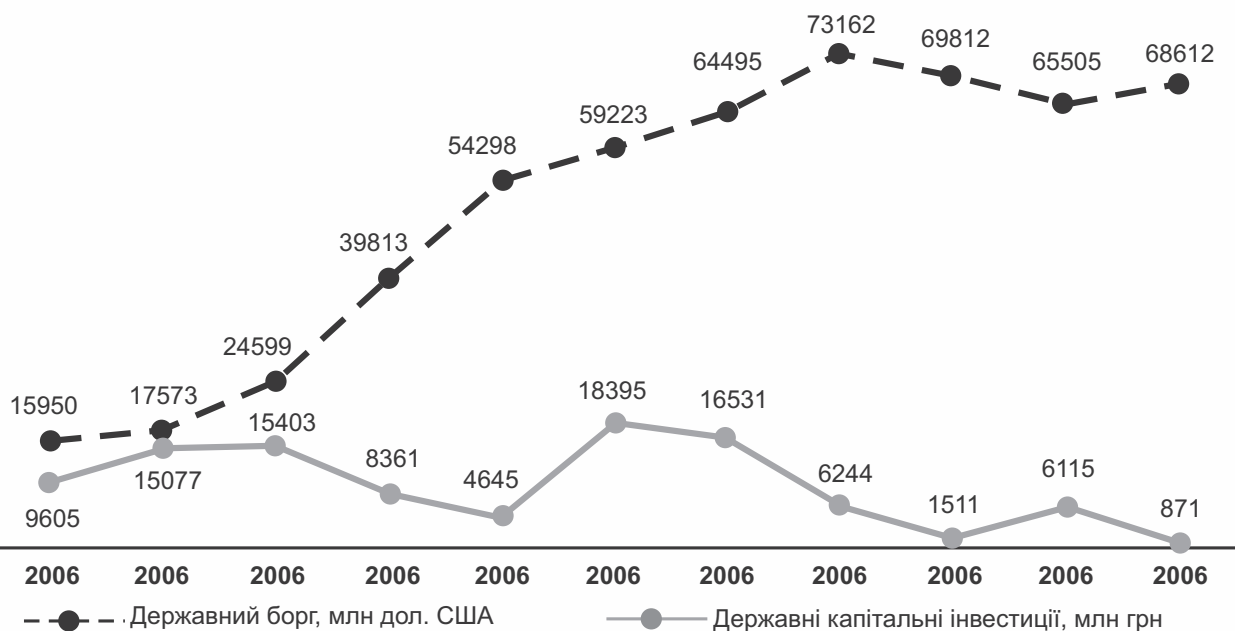
У зазначеному контексті інтерес становлять дані, що ілюструють динаміку окремих показників фінансового забезпечення соціальних стандартів (табл. 1).

Оцінюючи наведені дані, слід враховувати, що навіть загальне зростання обсягів коштів, які спрямовуються у соціальну сферу, не завжди означає отримання адекватного соціального результату. Наприклад, сьогодні кошти, що спрямовуються на охорону здоров'я, поглинаються фінансуванням оплати праці та утриманням матеріальної бази, але не забезпечують поліпшення якості медичних послуг. Непосильний тягар здійснюють на державні фінанси витрати на соціальний захист пенсіонерів (у структурі видатків Державного бюджету України в окремі періоди 2011–2016 років вони сягають понад 90 %). Разом з тим існують прогнози, що за умови послідовного й радикального реформування пенсійної системи з метою переходу від повністю солідарного пенсійного забезпечення I рівня до індивідуальних пенсійних рахунків (II рівень) і повноцінного функціонування недержавних пенсійних фондів (III рівень) пенсійне навантаження

ДИНАМІКА ОБСЯГІВ ДЕРЖАВНИХ ІНВЕСТИЦІЙ ТА ДЕРЖАВНОГО БОРГУ В УКРАЇНІ У 2006–2016 РОКАХ

РИСУНОК 1

Динаміка обсягів державних інвестицій та державного боргу в Україні

ОКРЕМІ ПОКАЗНИКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ СТАНДАРТІВ В УКРАЇНІ

ТАБЛИЦЯ 1

НАЗВА АКТИВУ	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Середньомісячна мінімальна зарплата, євро	84	62	84	87	107	108	77	57
Прожитковий мінімум, грн	626	701	875	953	1095	1176	1176	1330
Частка видатків на охорону здоров'я у ВВП, %	6,65	7,82	7,83	7,35	7,72	7,42	7,28	7,34
Частка видатків на охорону здоров'я у видатках бюджету, %	10,76	11,81	11,79	11,62	11,8	12,16	10,90	10,44
Частка видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення у ВВП, %	7,64	8,64	9,67	8,11	8,88	9,98	8,8	8,29
Частка коштів зведеного бюджету в бюджеті Пенсійного фонду, %	46,92	54,48	53,34	49,40	49,38	49,99	48,19	53,09
Споживчі сукупні витрати, %	86,2	87,8	90,0	90,2	90,9	90,3	90,4	90,6
Продукти харчування та безалкогольні напої у структурі споживчих витрат, %	48,9	50,0	51,6	51,3	50,2	50,1	50,2	52,2

Джерело: розраховано на основі даних Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної казначейської служби України, Пенсійного фонду України.

на бюджет може очікуватися на рівні 4,8 % ВВП [10, с. 73–74].

Тобто йдеться не лише про нарощування обсягів, а головне – про потенціал регулювання соціальної спрямованості фінансової політики, що повинна супроводжувати обсяги державного фінансування. При цьому системоутворювальним критерієм має бути досягнення соціальної мети та підтримка соціальних процесів, що відповідають завданням суспільного розвитку на конкретному етапі розвитку. На критичність такої постановки вказують і вкрай негативні позиції України у міжнародних рейтингах. Зокрема, за рівнем прозорості державної політики Україна посідає 104-е місце; за неефективністю або марнотратством державних коштів – 138-му позицію; за обсягами розкрадання публічних фінансів – 124-ту.

Одним із заходів виправлення ситуації, що склалася, може стати втілення механізму, подібного до механізму фіскальних правил, оцінка значущості якого нами вже здійснювалася раніше [16, с. 138–151]. Це інституційний механізм, націлений на підтримку фіскальної надійності та дисципліни. В узагальненому підході їх сутність полягає в постійному обмеженні фіскальної політики через кількісні ліміти бюджетних показників для посилення її контрциклічної спрямованості [17]. Як свідчить світовий досвід,

національний механізм фіскальних правил може як будуватися на основі найширшого охоплення публічних фінансів, включаючи державні та місцеві фінанси, фонди державного страхування та соціального, включаючи пенсійне забезпечення, так і функціонувати в рамках лише рівня центральної влади – державного бюджету. Існує ряд фіскальних правил, які можуть використовуватися фінансовою політикою для досягнення сукупності цілей. Впровадження практики фіскальних правил може суттєво знизити заполітизованість бюджетного процесу і ручне управління публічними фінансами, а отже, означатиме зростання можливостей стабілізаційного фіскального впливу на соціально-економічний розвиток України.

Тому загальна концепція розбудови соціально орієнтованої економіки в частині її фінансового забезпечення передбачає узгодження фінансової і соціальної політики та їх адаптацію до мінливості й значних коливань фінансових і соціальних процесів, які відбуваються всередині країни та за її межами. Це означає потребу діалектичної єдності фінансових і соціальних відносин, що невіддільна від їх гнучкості з метою повнішого задіяння їх існуючого потенціалу.

Висновки. У пошуках фундаментальних основ розбудови соціально орієнтованої

економіки першочерговим постає врахування багатосторонніх та багатосуб'єктних оцінок результатів функціонування фінансової і соціальної сфер, які визначають конкретні дії та кінцевий результат. Проте такі пошуки не повинні обмежуватися врахуванням змін, які відбуваються під впливом об'єктивної реальності. Методологічно значущою є діалектична єдність фінансових і соціальних відносин та

оцінка такої єдності як універсального принципу, втілення якого окреслює той простір, у якому й слід шукати потенціал та конкретні важелі й інструменти, що здатні змінити характер взаємозв'язків між окремими складовими державної політики на користь підвищення якості цільових установок кожної із цих складових та зрештою забезпечити соціально-економічний поступ.

1. Федосов В. Бюджетний менеджмент: підручник / В. Федосов, В. Опарін, Л. Сафонова та інші; за заг. ред. В. Федосова. – К.: КНЕУ, 2004. – 864 с.
2. Пасічник Ю. В. Бюджетний потенціал економічного зростання в Україні: монографія / Ю. В. Пасічник. – Донецьк: ТОВ «Юго-Восток, ЛТД», 2005. – 642 с.
3. Трансформація нашого світу: Порядок денний стійкого розвитку 2030: Програма ООН [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org.ua/tsili-rozvytku-tysiacholititia/tsili-staloho-rozvytku>.
4. Європа–2020: Стратегія для розумного, сталого та всеохоплюючого зростання, Європейська Комісія, 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: old.minjust.gov.ua/file/31493.
5. Спільна перспектива світу в 2030 році і надалі: предтечі та драйвери, Стратегічний Форсайт-аналіз, НАТО [Електронний ресурс.] – Режим доступу: <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>.
6. Єременко В. Соціальна економіка / В. Єременко. – 2-ге вид., адапт. і доп. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2003. – 351 с.
7. Кужелев М. О. Формування національної моделі корпоративної соціальної відповідальності / М. О. Кужелев // Схід. – Вип. 2. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – С. 40–44.
8. Сімченко Н. О. Соціально орієнтовані системи управління підприємствами: монографія / Н. О. Сімченко. – К.: ТОВ «ДКС центр», 2010. – 340 с.
9. Форсайт 2016. Форсайт та побудова стратегії соціально-економічного розвитку України на середньостроковому (до 2020 року) і довгостроковому (до 2030 року) часових горизонтах / НТУУ «КПІ імені Ігоря Сікорського», Світовий Центр даних з геоінформатики та сталого розвитку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Foresight-2015.pdf>.
10. Україна 2030: Доктрина збалансованого розвитку. – Львів: Кальварія, 2017. – 168 с.
11. Тропіна В. Б. Фіскальне регулювання соціального розвитку суспільства / В. Б. Тропіна; НДФІ. – К., 2008. – 368 с.
12. Модернізація України – наш стратегічний вибір: Щорічне Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: НІСД. 2011. – 416 с.
13. Мамаєв Д. Ю. Трансформація поняття «соціалізація» та її механізмів в історичному аспекті / Д. Ю. Мамаєв // Сучасні проблеми психології. – 2000. – № 7. – С. 413–422.
14. Топішко Н. П. Система соціального захисту населення як соціальний, економічний та політичний стабілізатор розвитку суспільства / Н. П. Топішко // Наукові записки Національного університету «Острозька академія», Серія «Економіка»: збірник наукових праць / ред. кол.: І. Д. Пасічник, О. І. Дем'янчук. – Вип. 27. – Острог: Видавництво національного університету «Острозька академія», 2014. – С. 108–113.
15. Бодров В. Г. Економічне і соціальне у суспільному розвитку епохи постмодернізму // Філософія фінансової цивілізації: людина у світі грошей / Матеріали V Міжнародних філософсько-економічних читань (28–29 травня 2012 р., м. Ірпінь) / Редколегія, відп. секретар З. С. Скринник. – Львів, 2012. – С. 53–62.
16. Онишко С. В. Перспективи впровадження фіскальних правил в Україні та їх інституційне забезпечення / С. В. Онишко, О. А. Локтіонова // Економічний аналіз: зб. наук. праць. – Т. 22. – № 1. – Тернопіль: Економічна думка, 2015. – 181 с.
17. Dabla-Norris E. Budget Institutions and Fiscal Performance in Low-Income Countries / E. Dabla-Norris, R. Allen, L. Zanna, T. Prakash, E. Kvintradze, V. Lledo, I. Yackovlev, and S. Gollwitzer // IMF Working Paper 10/80 (Washington: International Monetary Fund). – 2010.

1. Fedosov, V., Oparin, V. and Safonova, L. (2004). Buidzhetny management. Kyiv, KNEU.
2. Pasichnyk, Yu. (2005). Buidzhetny potentsial ekonomichnoho zrostantia. Donetsk, Yuho-Vostok.
3. Transformation of our world: Sustainable Development Agenda 2030: UN Program [Electronic Resource]. – Available at: <http://www.un.org.ua/tsili-rozvytku-tysiacholititia/tsili-staloho-rozvytku>.
4. Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth, European Commission, 2010 [Electronic resource]. – Available at: old.minjust.gov.ua/file/31493.
5. Common Perspective of the World in 2030 and beyond: Forerunners and Drivers, Strategic Forecast Analysis, NATO [Electronic resource.] – Available at: <https://globaltrends2030.files.wordpress.com/2012/11/global-trends-2030-november2012.pdf>.
6. Yeremenko, V. (2003). Sotsialna ekonomika. Kyiv, IVTS Derzhkomstat.
7. Kuzhelev, M.O. (2012). «Formuvania natsionalnoi modeli korporativnoi vidpovidalnosti», Shid, vol. 2, pp. 40–44.
8. Simchenko, N. (2010). Sotsialno-orientovani systemy upravlinnia pidpryyemstvom. Kyiv, DKS tsentr.
9. Foresight 2016. Foresight and construction of a strategy of socio-economic development of Ukraine for the medium-term (by 2020) and long-term (by 2030) time horizons / NTUU «KPI named after Igor Sikorsky», World Center for Data on Geoinformatics and Sustainable Development [Electronic resource]. – Available at: <http://ied.kpi.ua/wp-content/uploads/2015/10/Foresight-2015.pdf>.
10. Ukraine 2030: The doctrine of balanced development. (2017). Lviv, Kalvariya.
11. Tropina, V.B. (2008). Fiskalne reguliuvania sotsialnoho rozvytku suspilstva. Kyiv, NDFI.
12. Modernization of Ukraine is our strategic choice: Annual Address of the President of Ukraine to the Verkhovna Rada of Ukraine. (2011). Kyiv, NISD.
13. Mamayev, D.Yu. (2000). «Transformation of the concept of «socialization» and its mechanisms in the historical aspect», Suchasni problem psyholohii, vol. 7, pp. 413–422.
14. Topishko, N.P. (2014). «The system of social protection of the population as a social, economic and political stabilizer of society's de-

- velopment», *Naukovi zapysky Natsionalnoho Universyteu «Ostrozka akademiya»*, vol. 27, pp. 108–113.
15. Bodrov, V.H. (2012). «Economic and social in the social development of the postmodern years», *Philosophy of financial civilization: a man in the world of money, Materials International Philosophical and Economic Readings (May 28–29, 2012, Irpin) / Editorial Board. Back Secretary Z.S. Krynnik*. Lviv.
16. Onyshko, S. and Lokhtionova, O. (2015). «Prospects for the implementation of fiscal rules in Ukraine and their institutional security», *Economichny Analis*, vol. 22, no. 1, pp. 138–151.
17. Dabla-Norris, E., Allen, R., Zanna, L., Prakash, T., Kvintradze, E., Lledo, V., Yackovlev, I. and Gollwitzer, S. (2010). «Budget Institutions and Fiscal Performance in Low-Income Countries», *IMF Working Paper 10/80* (Washington: International Monetary Fund).

Дата подання рукопису: 23.06.2017